

LA SECCIÓ D'ASTRONOMIA I METEOROLOGIA

JAUME SACASAS I DOMÈNECH

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by Revistes Catalanes amb Accés Obert

La commemoració enguany del cinquantenari de la inauguració del Museu de Badalona és un bon pretext per fer esment de les activitats que s'hi han desenvolupat al llarg de la seva història. Unes de les que van tenir més acceptació, tot i que de manera intermitent, van ser les dutes a terme per la Secció d'Astronomia i Meteorologia —a la qual s'afegiria durant un temps la d'Astronàutica.

Les activitats astronòmiques a Badalona no s'inicien amb les dutes a terme a redós del Museu. El seu origen és el *Grupo Astronómico Badalonés* fundat l'any 1913 per un grup d'aficionats i destinat al desenvolupament i la divulgació de l'astronomia. Els seus principals impulsors foren Joaquim Tapias i Narcís Arpi. De fet era una entitat filial de la *Sociedad Astronómica de Barcelona*, fundada per l'astrònom Josep Comas Solà. El Grup disposava d'un telescopi marca Vion de 108 mm de diàmetre, un instrument que pels canons de l'època es podia considerar força potent. Després de diverses vicissituds causades per la desaparició progressiva dels seus membres per qüestions de salut o canvis de domicili va desaparèixer com a associació i es va fer càrrec de l'arxiu i instrumental Lluçia Schilt, fins al 1966, any en què va morir.

Poc abans del traspàs de Schilt s'estaven fent tràmits per traslladar el telescopi al Centre Excursionista de Badalona (CEB); al capdavant de les gestions hi havia Francesc Pera i Jesús. Un cop aconseguit el telescopi es realitzaren diversos actes organitzats per la Secció de Cultura del CEB, presidida aleshores per Francesc Abel. Posteriorment, sota la presidència de l'entitat a càrrec de Francesc Pera i de la Secció de Cultura a càrrec de Joan Planas i Tort i Jaume Sacasas i Domènech al CEB es va donar més protagonisme a les activitats astronòmiques.

Malauradament no va arrelar l'interès pel firmament, i el que semblava una afició de molts no va deixar de ser la curiositat d'uns pocs. De manera que, entre les dificultats econòmiques que patia el CEB i el fet que l'astronomia no encaixava en una entitat essencialment excursionista, cap al 1964 va deixar de rebre el suport necessari per al seu desenvolupament, per la qual cosa Planas i Sacasas van abandonar la Junta directiva un cop consumit el temps reglamentari de permanència.

Per aquell temps ja estaven molt avançades les obres del Museu Municipal i es tenia la intenció d'instal·lar-hi un obser-

vatori astronòmic i meteorològic. La idea va sorgir del seu director, Josep M. Cuyàs i Tolosa, el qual va oferir a Planas i Sacasas l'oportunitat de desenvolupar les seves activitats i divulgar l'astronomia, tot i que de moment no es disposés dels mitjans d'observació adients. Provisionalment es podria fer servir per a les pràctiques observacionals el telescopi particular de Planas, instal·lat al seu domicili de la Morera. D'aquesta manera es van fer algunes exposicions, conferències, sessions de cine documental i observacions fins que Planas va traslladar la seva residència a Karlsruhe, Alemanya, i Sacasas va marxar a complir amb el servei militar a l'Àfrica Occidental Espanyola.

Un cop llicenciat Sacasas, i estant les obres de l'edifici del Museu molt avançades, Cuyàs va proposar al Patronat del

Exposició d'astronomia a la planta baixa del Museu, anys cinquanta. D'esquerra a dreta: Antoni Serra; Lídia Seriol; Joaquim Seriol; Jaume Sacasas; Joan Planas. Col·lecció: Jaume Sacasas Domènech

Museu, presidit per l'alcalde Felip Antoja i Vigo, la construcció d'un observatori astronòmic i meteorològic a la terrassa. La idea va tenir molt bona acollida per part principalment d'Antoja i va cristal·litzar en la formació d'una Secció d'Astronomia i Meteorologia; Jaume Sacasas va ser nomenat president i Fèlix Cartagena i Ramírez, recentment ingressat a l'equip del Museu, va ser nomenat vocal, el qual, atesa la seva afició a la meteorologia, s'encarregaria d'aquesta especialitat.

Això s'esdevenia l'any 1965 i va començar la tasca de trobar el millor lloc per a la instal·lació de l'observatori. Els dirigents de la Secció van proposar la seva instal·lació al centre de la terrassa, justament dalt d'un dels pilars resistents de l'edifici, el qual, com que estava falcat per diverses jàceres, oferia certa resistència antivibratòria. Aquesta idea no va agra-

L'Observatori Baetulo i l'estació meteorològica a la terrassa del Museu, anys seixanta. Fotògraf: Carlos Pérez de Rozas. Museu de Badalona. Arxiu d'imatges. Fons: Museu de Badalona

dar a l'arquitecte del Museu, el senyor Pellach. En realitat ja no li agradava afegir un element constructiu més al seu edifici, ja que segons el seu punt de vista restaria estètica al conjunt, però com que Antoja havia vist amb molts bons ulls la construcció de l'observatori, hi va accedir, si bé conveniren que s'havia d'erigir dalt de la caixa d'escala, lloc inadequat del tot per diversos motius: primer, un forat d'escala mai no ofereix prou resistència antivibratòria i menys si té una altura de 30 metres i els tres darrers pisos estan construïts amb totxana; segon, una de les parets de la caixa d'escala és comuna amb la del recinte de l'ascensor i, a més, la sala de màquines està adossada a l'observatori; tercer, l'accés a l'exterior de la cúpula seria difícil i perillós, ja que com que està en un angle de l'edifici queda completament aïllat per dos costats a una altura de 30 metres de terra. Així mateix, per no desentonar amb l'aspecte exterior de l'edifici principal feren finestres allargades des de la base de la cúpula; era obvi que tanta entrada de llum perjudica les observacions astronòmiques.

Per tal de pal·liar l'inconvenient de les vibracions, segons càlculs de resistència duts a terme per l'enginyer industrial Francesc Teixidó i Sidera, calia suportar la base del telescopi amb dues biguetes IPN-24 independents del forjat i col·locar-les, a més, sobre un coixí de plom. Però a l'hora de la veritat l'encarregat de les obres va creure que amb dues IPN-16 ja n'hi hauria prou i, a més, va saltar-se la col·locació del plom sense avisar. Quan els responsables astronòmics ens vàrem adonar de l'actuació dels (ir)responsables constructius, ja era tard per refer la malifeta. L'estabilitat va resultar tan precària, que pel sol fet de tancar de cop qualsevol porta de l'escala el telescopi acusava la vibració notablement. A més, van elevar els murs del recinte 30 cm més del compte, de manera que el peu

del telescopi es va haver d'allargar aquesta mida per no perdre angle visual, amb la consegüent pèrdua d'estabilitat i la dificultat d'accés als oculars.

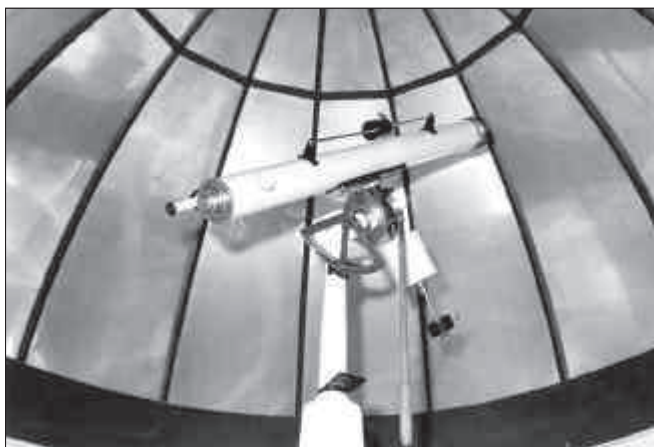
Quant a l'aixopluc, es va partir de la base de fer-lo amb una cúpula, que per suggeriment d'Antoja es va construir d'acer inoxidable. El cost de la cúpula va anar a càrrec de l'Ajuntament. Després de diversos estudis sobre el sistema més adient, es va acordar fer-la a semblança de la que cobreix el refractor Grubb de la Universitat de Barcelona, amb el suport inestimable de la doctora M. Assumpció Català i Roca, la qual va donar tota mena de facilitats per prendre'n model. La seva construcció va anar a càrrec de Tallers Gené, de Badalona.

Gràcies a les fructíferes gestions del director del Museu, Josep M. Cuyàs, s'aconseguí que la major part de l'equip fos

Observatori Baetulo, 8 de desembre de 1989. Fotògraf i col·lecció: Jaume Sacasas

subvencionat per diverses empreses i particulars locals. Referent a l'equip òptic, atesa la dificultat que per aquell temps hi havia per aconseguir telescopis, es va recórrer a buscar-ne un d'ocasió, per la qual cosa es varen visitar Enric Calvet i Albert Barangé, ambdós notables astrònoms aficionats residents a la Bonanova barcelonina. Ni l'un ni l'altre no accediren a desprendre's del seu equip. En una antiga botiga d'òptica de les Rambles barcelonines es va localitzar un refractor de 108 mm molt ben equipat, però com que en demanaven 80.000 pessetes es va desistir de comprar-lo (anys després aquest telescopi se'l quedaria l'Agrupació Astronòmica de Sabadell). Finalment es va recórrer a Josep Costas i Gual, un altre afeccionat de Barcelona, que disposava d'un refractor francès de principis del segle XX marca Mailhat ("Rigal" per als amics) a Sant Celoni, que en demanava 55.000 pessetes. Tot i ser un preu

Telescopi que equipava l'observatori Baetulo el 1966. Fotògraf: Carlos Pérez de Rozas. Museu de Badalona. Arxiu d'imatges. Fons: Museu de Badalona

una mica elevat per les característiques de l'aparell es va arribar a un acord, ja que s'apropava la inauguració del Museu i no es trobava res més. Aquest telescopi el va subvencionar Josep Padrós i Giró, conegut constructor badaloní, i per això es va rebatejar amb telescopi "Padrós".

Al mateix temps, com que Planas, en marxar a Alemanya, havia deixat en dipòsit a Costas el seu reflector Hein ("Palle-rola" per als amics) de 220 mm de diàmetre es cregué convenient adquirir-lo amb la idea de muntar un instrument doble. Aquest altre telescopi el va costejar Jaume Domènech, per la qual cosa es va passar a denominar "Domènech".

Quant als oculars, aquests telescopis no estaven prou ben dotats i com que aquella època a Espanya no se'n trobaven a la venda a causa de la restricció de les importacions de material científic i didàctic, es varen sol·licitar a Planas que els adquirís a Alemanya i els enviés a aquí.

Per equipar l'estació meteorològica també hi col·laboraren empreses i particulars locals. El baròmetre de mercuri va anar a càrrec de la Bomba Prat, SA; el termohigrògraf el va pagar la desapareguda empresa de material electrònic Piher; el termòmetre de màximes i mínimes, la constructora Famadas, SA; l'anemòmetre, l'excalde Josep Torras i Trías, i l'escala interior traslladable per accedir als oculars va anar a càrrec d'Amics del Joventut. Calia batejar el conjunt de les instal·lacions astronomicometeorològiques i es convingué adoptar el nom d'Observatori Baetulo, com a record de l'origen romà de la ciutat

Un cop inaugurat oficialment el Museu, el 30 de gener de 1966, i amb la posada en marxa de la nova Secció i del seu

flamant observatori es reanudaren les activitats celestes a Badalona, cosa que despertà una gran curiositat entre el públic, el qual se sentia atret per les meravelles que desco-

bria. Sorgiren diverses col·laboracions, tant en l'aspecte material com econòmic, i s'instaurà una mòdica quota mensual com a ajut per al seu manteniment.

Visita del Governador Civil Antonio Ibáñez Freire acompanyat per Jaume Sacasas; l'alcalde, Felip Antoja i Félix Cartagena amb motiu de la inauguració del Museu el 1966. Fotògraf: A. Capella. Col·lecció: Jaume Sacasas

De totes maneres, passat un moment inicial d'eufòria, l'assistència als actes i les col·laboracions van anar decaient a poc a poc, amb la qual cosa van anar espaiant-se les activitats, encara que l'assistència fluctuava segons el tema que es tractava. Per exemple, en una conferència sobre plats voladors, instigada per Joaquim Manzanera, a càrrec de l'ufòleg Antoni Ribera, la sala de projeccions va quedar petita, però en una altra oferta pel director de l'Observatori Fabra, el doctor Joaquim Febrer i Carbó, sobre temes astronòmics, el nombre total d'assistents fou de dotze, amb l'agreujant que de la junta directiva de la Secció l'únic que hi va assistir va ser Sacasas.

Temps després, i davant del nombre de baixes dels col·laboradors, s'optà per eliminar el cobrament de quotes i deixar d'editar la circular d'activitats i informació que s'enviava mensualment als associats, i va quedar únicament la informació que eventualment es publicava en el butlletí *Amistat*, de difusió entre els socis del Museu, i altres publicacions de la premsa local. Cap al 1973, a causa de no poder disposar del temps necessari per dedicar-se a la Secció, Jaume Sacasas va dimitir del càrrec de president i el va passar a ocupar Fèlix Cartagena.

Fèlix va seguir atenent visites a l'observatori, tant de caire privat com escolar. El seu caràcter obert el feia la persona idònia per a aquestes tasques, que va desenvolupar fins a l'agreujament de la seva malaltia, que li va ocasionar la mort el 1980. A partir d'aquell moment la Secció d'Astronomia i Meteorologia passava a ser un record del passat, i més amb la remodelació organitzativa del Museu, que suprimia les seccions i entitats ubicades al seu edifici.